

मानवी अधिकारांचा
जागतिक जाहीरनामा

Universal
Declaration of
HUMAN
Rights

दृष्टिकोन

मानव अधिकार शिक्षण कार्यक्रम हा सर्वांच्या प्रतिष्ठेचा, समान आणि अहस्तांतरणीय अधिकारांची ओळख करून देणारा आणि कोणताही भेदभाव न करता प्रत्येकाच्या डोळ्यातील अश्रू पुसणे हा आहे.

Vision

Human Rights Education Programme envisages the recognition of inherent dignity and of the equal and inalienable rights of all without any discrimination to wipe out the tears from every eye.

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे लोकशाहीतील मानवी अधिकारांची संकल्पना

“आपण आपली ‘राजकीय लोकशाही’ ही ‘सामाजिक लोकशाही’ करू शकतो. जो पर्यंत सामाजिक लोकशाहीचे महत्त्व समजून येत नाही, तो पर्यंत राजकीय लोकशाहीला काही अर्थ नाही. मग प्रश्न असा पडतो की सामाजिक लोकशाही म्हणजे नक्की काय? ह्याचा अर्थ, व्यक्तीस्वातंत्र्य, समता आणि बंधुभाव जपणे, त्यांच्यात एकभाव असणे. कोणत्याही परिस्थितीत त्यांच्यामध्ये तुटकपणा अगर फारकत न येणे. मात्र उलट परिस्थिती आल्यास लोकशाहीला काही अर्थच राहणार नाही हे निश्चित. स्वातंत्र्य ही समता पासून विभक्त होऊ शकत नाही, तसेच स्वातंत्र्य आणि समता हे बंधुभाव यापासून विभक्त होऊ शकत नाही.”

(आदरणीय डॉ. भि. रा. आंबेडकर, भारतीय संविधानाच्या मसुदा समितीचे अध्यक्ष, यांच्या समारोप भाषणातील उतारे)

Dr. Babasaheb Ambedkar's Concept of Human Rights in Democracy

"...We must make our political democracy a social democracy as well. Political democracy cannot last unless there is at the base of it, a social democracy. What does social democracy mean? It means a way of life which recognises liberty, equality and fraternity as the principles of life. These principles of liberty, equality and fraternity are not to be treated as separate items. They form a union in the sense that, to divorce one from the other is to defeat the very purpose of democracy. Liberty cannot be divorced from equality, nor can liberty and equality be divorced from fraternity."

(Excerpts from the concluding speech of the Drafting Committee Chairman of the Constitution of India, The Honourable Dr. B. R. Ambedkar)

सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठ माननिय कुलगुरु यांचा संदेश

सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठात मानव अधिकार शिक्षण कार्यक्रम हा विविध विभांगामध्ये आणि केंद्रांमध्ये विद्यार्थ्यांसाठी यशस्वीरित्या राबविण्यात येत आहे याचा मला आनंद आहे. शिक्षण हे राज्याचा पाचवा महत्वाचा घटक म्हणून विद्यापीठ हे संयुक्त राष्ट्रसंघाच्या आदेशांची अंमलबजावणी करण्यासाठी, महाराष्ट्र राज्य आणि केंद्र सरकार यांच्या सहकार्याने हे आपले कर्तव्य पार पाडत आहे.

जागतिक मानवी हक्क दिवस (१० डिसेंबर, १९५०) ६५ व्या वर्षात पदार्पण करित असून त्याला गौरवण्यासाठी, विद्यापीठ आणि समाजातील विविध घटकांच्या उद्दारासाठी मानवी हक्क शैक्षणिक कार्यक्रमाचा प्रसार म्हणून, विद्यापीठ संयुक्त राष्ट्रसंघाने अधिकृतपणे प्रसारीत केलेल्या मानवाधिकाराचे वैश्विक घोषणापत्राची इंग्रजी आणि मराठी भाषांमध्ये आवृत्ती छापत आहे.

हा कार्यक्रम मानवी हक्क क्षेत्रात शैक्षणिक आणि संशोधन अभ्यासक्रम विकसित करण्याचे विद्यापीठाचे ध्येय साध्य करू याची मला खात्री आहे.

डॉ. वासुदेव गाडे

अध्यक्ष

मानव अधिकार शिक्षण कार्यक्रम

Savitribai Phule Pune University
Hon'ble Vice Chancellor's

Message

I am happy that the Savitribai Phule Pune University has successfully implemented the Human Rights Education Programme across the various departments and centers for the Post Graduate students of the University. Education as a fifth Estate of State, the University discharging its duty in the implementation of the mandate of the Human Rights Education Programme of United Nations and as well that of the Union of India and State of Maharashtra.

To celebrate the Sixty Fifth year of the adoption of the Declaration (10th December, 1950), as part of the propagation of Human Rights Education Programme, the University reprints the official version of the 'Universal Declaration of Human Rights' of the United Nations both in English and Marathi for distribution amongst various sections of the University and society.

I am sure that the programme in the years to come will achieve the goals of University to further develop academic and research curricula in the field of human rights.

Dr. W.N. Gade
Chairman,
Human Rights Education Programme

उपोदघात

मानवी अधिकारांचे पालन हे सर्वांनी कोणत्याही प्रकारचा भेदभाव न करता आनंदाने अमलात आणणे हा आहे. हे उद्दिष्ट साध्य करण्यासाठी संयुक्त राष्ट्रसंघाने मानवाधिकार उच्चायुक्त कार्यालयाच्या माध्यमातून सर्व देशांना सर्व भाषांमध्ये त्याचा सर्वदूर प्रसार करण्यासाठी पाऊले उचलण्याचे आवाहन केले आहे. त्यामुळे, संयुक्त राष्ट्रसंघ स्थापन झाल्यानंतर, ताबडतोब सदस्यांमार्फत एक मसुदा तयार करण्यासाठी एक समिती नेमून त्यांच्यामार्फत योग्य ती पावले उचलावीत असे नमूद करण्यात आले आहे. आणि त्याप्रमाणे मसुदा समितीने अथक परिश्रमानंतर जून १९४८ मध्ये संयुक्त राष्ट्रसंघाकडे अंतिम मसुदा अहवाल सादर केला. हा मसुदा नंतर मानवाधिकाराचे वैश्विक घोषणापत्र म्हणून १० डिसेंबर १९४८ रोजी सर्वसाधारण परिषदेत स्वीकारला.

भारत हा संयुक्त राष्ट्रसंघाच्या मूळ सदस्याच्या नात्याने मानवाधिकाराचे वैश्विक घोषणापत्राची तरतूद राज्यघटनेमध्ये केली. तसेच, संयुक्त राष्ट्रसंघाने केलेल्या मूलभूत अधिकार आणि राज्यांच्या मार्गदर्शक तत्त्वांची विभागणीची तरतूद भारतीय राज्यघटनेने १९६६ पूर्वीच केली होती.

वैश्विक घोषणापत्र हे अब्खाज पासून झुलू पर्यंत ३७० भाषा आणि वाक्यरचना मध्ये अनुवादित केले गेले आहे. मानवाधिकाराचे वैश्विक घोषणापत्राला २००० साली, गिनीज बुक ऑफ रेकॉर्ड तर्फे जगातील सर्वाधिक भाषांतरित दस्तऐवज आहे म्हणून प्रमाणपत्र मिळाले.

२०११ मध्ये विद्यापीठाने सुरु केलेल्या मानवी हक्क शिक्षण कार्यक्रमाचा एक भाग म्हणून, संयुक्त राष्ट्र, भारतीय राज्यघटना यांचा उद्देश साध्य करण्यासाठी हे मानवाधिकाराचे वैश्विक घोषणापत्र या पुस्तकाचा सर्वदूर प्रसार हा विद्यार्थी समुदाय व्यतिरिक्त, विद्यापीठामध्ये काम करणाऱ्या विविध समाजघटकांना वाटप करणे आणि अधिकारांची जाणीव करून देणे हा उद्देश साध्य करणे आहे.

डॉ टी एस एन शास्त्री

समन्वयक

मानव अधिकार शिक्षण कार्यक्रम

सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठ

Preface

Human rights need to be followed and enjoyed by all without any discrimination of any kind. To achieve this twin objectives, the United Nations through the Office of the High Commissioner for Human Rights appeals to all the Nation-States to take steps for its wider dissemination in the languages that are close to the people in each country. Immediately after the establishment of the UN, it took steps for drafting a bill on human rights in order to reiterate and expand the objectives as stated in the Preamble of the Charter. The drafting committee after continuous work submitted its final draft report in June 1948 to UN. The draft was later adopted by the General Assembly on December 10, 1948, naming it as **Universal Declaration of Human Rights**.

India being one of the original members of the UN has adopted the provisions of UDHR as a part of its constitution separating the provisions as Fundamental Rights and Directive Principles of the State Policy even before their separation in 1966 by UN.

The declaration has been translated into 370 languages and dialects from Abkhaz to Zulu. The UDHR as the most translated document in the world, in the year 2000, it received a certificate from the Guinness Book of Records.

As a part of the Human Rights Education programme launched by the University in 2011, the UDHR is reprinted to distribute amongst the various sections of people working in the university apart from the student community for wider dissemination, practice and for realization to achieve the purpose of UN and Constitution of India.

Dr. T. S. N. Sastry
Coordinator

Human Rights Education Programme
Savitribai Phule Pune University

प्रस्तावना

१० डिसेंबर १९४८ रोजी संयुक्त राष्ट्र संघटनेच्या साधारण सभेने मानवी अधिकारांचा जागतिक जाहीरनामा संमत करून उद्घोषित केला. या पत्रकात उक्त जाहीरनामा संपूर्णपणे दिला आहे. या ऐतिहासिक घटनेनंतर साधारण सभेने सर्व सदस्य देशांना त्यांनी या संपूर्ण जाहीरनाम्यास प्रसिद्धी द्यावी आणि देशाच्या अगर प्रदेशाच्या राजकीय दर्जावरून कोणताही भेदभाव न करता, मुख्यत्वेकरून तेथील शाळांमध्ये इतर शैक्षणिक संस्थांमध्ये त्या जाहीरनाम्याचा प्रसार करण्याची, तो प्रदर्शित करण्याची, वाचून दाखविण्याची व समजावून सांगण्याची व्यवस्था करावी असे आवाहन केले.

Introduction

On December 10, 1948 the General Assembly of the United Nations adopted and proclaimed the Universal Declaration of Human Rights the full text of which appears in the following pages. Following this historic act the Assembly called upon all Member countries to publicize the text of the Declaration and “to cause it to be disseminated, displayed, read and expounded principally in schools and other educational institutions, without distinction based on the political status of countries or territories.”

मानवी अधिकारांचा जागतिक जाहीरनामा भूमिका

ज्याअर्थी मानव कुटुंबातील सर्व व्यक्तींची स्वाभाविक प्रतिष्ठा व त्यांचे समान व अहरणीय अधिकार यांना मान्यता देणे हा जगात स्वातंत्र्य, न्याय व शांतता यांच्या प्रस्थापनेचा पाया होय, ज्याअर्थी, मानवी अधिकारांची अवहेलना व अप्रतिष्ठा झाल्याने अमानुष कृत्ये घडून आली आणि त्यायोगे मानव जातीच्या सदसद्विवेकबुद्धीवर भयंकर आघात झाला आहे, आणि म्हणून मानवांना भाषण-स्वातंत्र्याचा व श्रध्दा स्वातंत्र्याचा उपभोग घेता येईल व भीतवी गरज यांपासून त्यांची मुक्तता होईल अशा जगाची उभारणी करणे ही सामान्य लोकांची सर्वोच्च आकांक्षा म्हणून घोषित करण्यात आली आहे.

Universal Declaration of Human Rights Preamble

Whereas recognition of the inherent dignity and of the equal and inalienable rights of all members of the human family is the foundation of freedom, justice and peace in the world,

Whereas disregard and contempt for human rights have resulted in barbarous acts which have outraged the conscience of mankind, and the advent of a world in which human beings shall enjoy freedom of speech and belief and freedom from fear and want has been proclaimed as the highest aspiration of the common people,

ज्याअर्थी, जुलूम व दडपशाही यांविरुद्ध अखेरचा उपाय म्हणून मानवाला बंड करणे भाग पडू नये म्हणून यासाठी मानवी अधिकारांचे संरक्षण करणे कायद्याने अत्यावश्यक आहे.

ज्याअर्थी राष्ट्रांमध्ये मित्रत्वाचे संबंध वृद्धिंगत करण्याच्या कार्यास चालना देणे अत्यावश्यक आहे,

ज्याअर्थी, संयुक्त राष्ट्र संघटनेतील सदस्य राष्ट्रांनी सनदेत मूलभूत मानवी अधिकार, मानवाची प्रतिष्ठा व महत्त्व, स्त्रीपुरुषांचे समान अधिकार यावरील आपली श्रद्धा निश्चयपूर्वक पुन्हा व्यक्त केली आहे आणि अधिकाधिक स्वातंत्र्याच्या वातावरणात सामाजिक प्रगती घडवून आणण्याचा व जीवनमान सुधारण्याचा निर्धार केला आहे.

ज्याअर्थी, सदस्य राष्ट्रांनी, संयुक्त राष्ट्र संघटनेच्या सहकार्याने, मानवी अधिकारांना व मूलभूत स्वातंत्र्यास जागतिक प्रतिष्ठा प्राप्त करून देण्याचे आणि त्याचे पालन करण्याचे ध्येय साध्य करण्याची प्रतिज्ञा केली आहे,

Whereas it is essential, if man is not to be compelled to have recourse, as a last resort, to rebellion against tyranny and oppression, that human rights should be protected by the rule of law,

Whereas it is essential to promote the development of friendly relations between nations,

Whereas the peoples of the United Nations have in the Charter reaffirmed their faith in fundamental human rights, in the dignity and worth of the human person and in the equal rights of men and women and have determined to promote social progress and better standards of life in larger freedom,

Whereas Member States have pledged themselves to achieve, in cooperation with the United Nations, the promotion of universal respect for and observance of human rights and fundamental freedoms,

ज्याअर्थी या प्रतिज्ञेच्या परिपूर्तीसाठी, उक्त अधिकार व सार्वत्रिक सर्व प्रकारचे स्वातंत्र्य यांच्याबाबत जाणीव होणे अत्यंत महत्त्वाचे आहे, त्याअर्थी आता ही साधारण सभा, हा मानवी अधिकारांचा जागतिक जाहीरनामा सर्व लोकांसाठी ध्येयसिद्धीचा एक समान आदर्श म्हणून उद्घोषित करते व त्यासाठी प्रत्येक व्यक्तीने व समाजातील प्रत्येक घटकाने हा जाहीरनामा सतत डोळ्यापुढे ठेवून अध्यापन व शिक्षण यांच्याद्वारे या अधिकारांचा व स्वातंत्र्याचा मान राखला जाण्यासाठी आणि राष्ट्रीय व आंतरराष्ट्रीय अशा प्रागतिक स्वरूपाच्या उपाययोजनांच्या द्वारे, सदस्य राष्ट्रांच्या लोकांमध्ये व त्यांच्या क्षेत्राधिकाराखालील प्रदेशांतील लोकांमध्ये त्यांना जागतिक मान्यता मिळवून देण्यासाठी व त्यांचे परिणामकारक पालन केले जाण्यासाठी प्रयत्न केला पाहिजे.

Whereas a common understanding of these rights and freedoms is of the greatest importance for the full realization of this pledge,

Now, therefore,

The General Assembly,

Proclaims this Universal Declaration of Human Rights as a common standard of achievement for all peoples and all nations, to the end that every individual and every organ of society, keeping this Declaration constantly in mind, shall strive by teaching and education to promote respect for these rights and freedoms and by progressive measures, national and international, to secure their universal and effective recognition and observance, both among the peoples of Member States themselves and among the peoples of territories under their jurisdiction.

कलम १

सर्व मानवी व्यक्ति जन्मतःच स्वतंत्र आहेत व त्यांना समान प्रतिष्ठा व समान अधिकार आहेत. त्यांना विचारशक्ती व सदसद्विवेकबुद्धि लाभलेली आहे व त्यांनी एकमेकांशी बंधुत्वाच्या भावनेने आचरण करावे.

Article 1

All human beings are born free and equal in dignity and rights. They are endowed with reason and conscience and should act towards one another in a spirit of brotherhood.

कलम २

या जाहीरनाम्यात नमूद केलेले सर्व अधिकार व सर्व प्रकाराचे स्वातंत्र्य प्रत्येकास आहे व त्याबाबतीत वंश, वर्ण, स्त्रीपुरुषभेद, भाषा, धर्म, राजकीय किंवा इतर मतप्रणाली राष्ट्रीय किंवा सामाजिक मूलस्थान संपत्ती, जन्म किंवा इतर दर्जा यासारखा कोणताही भेदभाव केला जाता कामा नये.

आणखी असे की, एखादी व्यक्ती ज्या देशाची किंवा प्रदेशाची रहिवासी असेल त्या देशाच्या, प्रदेशाच्या, मग तो देश किंवा प्रदेश स्वतंत्र असो, विश्वस्त व्यवस्थेखालील असो, स्वायत्त शासन नसलेला असो किंवा कोणत्याहि प्रकारच्या सार्वभौमत्वाखालील असो, राजकीय, क्षेत्राधिकारात्मक किंवा आंतरराष्ट्रीय दर्जाच्या कारणास्तव कोणताही भेदभाव करता कामा नये.

Article 2

Everyone is entitled to all the rights and freedoms set forth in this Declaration, without distinction of any kind, such as race, colour, sex, language, religion, political or other opinion, national or social origin, property, birth or other status.

Furthermore, no distinction shall be made on the basis of the political, jurisdictional or international status of the country or territory to which a person belongs, whether it be independent, trust, non-self-governing or under any other limitation of sovereignty.

कलम ३

प्रत्येकास जगण्याचा, स्वातंत्र्य उपभोगण्याचा व सुरक्षित असण्याचा अधिकार आहे.

Article 3

Everyone has the right to life, liberty and security of person.

कलम ४

कोणलाहि गुलामगिरीत किंवा दास्यात ठेवता कामा नये; सर्व प्रकाराच्या गुलामगिरीस व गुलामांच्या व्यापारास मनाई करण्यात आली पाहिजे.

Article 4

No one shall be held in slavery or servitude; slavery and the slave trade shall be prohibited in all their forms.

कलम ५

कोणाचाहि छळ करता कामा नये किंवा त्यास क्रूर, अमानुष किंवा कमीपणा आणणारी वागणूक किंवा शिक्षा देता कामा नये.

Article 5

No one shall be subjected to torture or to cruel, inhuman or degrading treatment or punishment.

कलम ६

प्रत्येकाला सर्वत्र कायद्याच्या दृष्टीने माणूस म्हणून मान्यता मिळण्याचा अधिकार आहे.

Article 6

Everyone has the right to recognition everywhere as a person before the law.

कलम ७

सर्व लोक कायद्याच्या दृष्टीने समान आहेत व कोणताहि भेदभाव न करता कायद्याचे समान संरक्षण मिळण्याचा त्यांना हक्क आहे. या

जाहीरनाम्याचे उल्लंघन करून कोणत्याहि प्रकाराचा भेदभाव झाल्याच्या बाबतीत व असा भेदभाव करण्यास चिथावणी देण्यात आल्याच्या बाबतीत सर्वांना समान संरक्षण मिळण्याचा हक्क आहे.

Article 7

All are equal before the law and are entitled without any discrimination to equal protection of the law. All are entitled to equal protection against any discrimination in violation of this Declaration and against any incitement to such discrimination.

कलम ८

घटनेने किंवा कायद्याने दिलेल्या मूलभूत हक्कांचा भंग करणाऱ्या कृत्याच्या बाबतीत सक्षम राष्ट्रीय अधिकरणामार्फत परिणामकारक उपाययोजना करण्याचा प्रत्येकास अधिकार आहे.

Article 8

Everyone has the right to an effective remedy by the competent national tribunals for acts violating the fundamental rights granted him by the constitution or by law.

कलम ९

कोणालाहि स्वच्छंदतः अटक, स्थानबध्द किंवा हद्दपार करता कामा नये.

Article 9

No one shall be subjected to arbitrary arrest, detention or exile.

कलम १०

प्रत्येकाला समान भूमिकेवरून त्याचे अधिकार व जबाबदाऱ्या निश्चित करण्याच्या संबंधात किंवा त्याच्यावरील कोणताहि दंडनीय आरोपाचा न्यायनिर्णय करण्याच्या संबंधात स्वतंत्र व निःपक्षपाती अधिकरणामार्फत न्याय्य व जाहीर सुनावणी केली जाण्याचा हक्क आहे.

Article 10

Everyone is entitled in full equality to a fair and public hearing by an independent and impartial tribunal, in the determination of his rights and obligations and of any criminal charge against him.

कलम ११

(१) दंडनीय अपराधाचा आरोप ज्यावर ठेवण्यात आला आहे अशा प्रत्येक इसमास जाहीर न्याय चौकशीत तो दोषी असल्याचे सिद्ध होईपर्यंत, तो निरपराध आहे असे गृहित धरले जाण्याचा अधिकार आहे. अशा न्याय्य चौकशीत त्याचा बचावासाठी आवश्यक असलेली सर्व प्रकारची हमी त्यास देण्यात आलेली असली पाहिजे.

- (२) जे कोणतेहि कृत्य किंवा वर्तन ज्यावेळी घडले त्यावेळी जर ते राष्ट्रीय किंवा आंतरराष्ट्रीय कायद्याने दंडनीय अपराध ठरत नसेल तर त्या कृत्याच्या किंवा वर्तनाच्या संबंधात कोणालाहि कोणत्याहि दंडनीय अपराधाचा दोषी म्हणून समजता कामा नये. त्याचप्रमाणे दंडनीय अपराध घडला असेल त्यावेळी त्याबद्दल जी शिक्षा करण्याजोगी असेल त्या शिक्षेपेक्षा अधिक कडक शिक्षा त्यास देता कामा नये.

Article 11

1. Everyone charged with a penal offence has the right to be presumed innocent until proved guilty according to law in a public trial at which he has had all the guarantees necessary for his defence.
2. No one shall be held guilty of any penal offence on account of any act or omission which did not constitute a penal offence, under national or international law, at the time when it was committed. Nor shall a heavier penalty be imposed than the one that was applicable at the time the penal offence was committed.

कलम १२

कोणाचेहि खासगी जीवन, त्याचे कुटुंब, घर अथवा त्याचा पत्रव्यवहार त्याच्या संबंधात स्वच्छंद ढवळाढवळ होता कामा नये; त्याचप्रमाणे त्याची प्रतिष्ठा किंवा नावलौकिक यावर हल्ला होता कामा नये. अशी ढवळाढवळ हल्ला झाल्यास त्याविरुद्ध प्रत्येकास कायद्याने संरक्षण मिळण्याचा अधिकार आहे.

Article 12

No one shall be subjected to arbitrary interference with his privacy, family, home or correspondence, nor to attacks upon his honour and reputation. Everyone has the right to the protection of the law against such interference or attacks.

कलम १३

- (१) प्रत्येकास प्रत्येक राष्ट्राच्या हद्दीत संचार व वास्तव्य करण्याचे स्वातंत्र्य असण्याचा अधिकार आहे.
- (२) प्रत्येकास स्वतःचा देश धरून कोणताहि देश सोडून जाण्याचा अथवा स्वतःच्या देशात परत येण्याचा अधिकार आहे.

Article 13

1. Everyone has the right to freedom of movement and residence within the borders of each State.

2. Everyone has the right to leave any country, including his own, and to return to his country.

कलम १४

- (१) प्रत्येकास छळापासून मुक्तता करुन घेण्यासाठी इतर देशात आश्रय मिळविण्याचा व तो उपभोगण्याचा अधिकार आहे.
- (२) अराजकीय स्वरूपाच्या गुन्ह्यांच्या संबंधात अथवा संयुक्त राष्ट्रसंघटनेच्या उद्दिष्टांशी व तत्त्वांशी विरुद्ध असलेल्या कृत्यांच्या संबंधात वस्तुतः उद्भवलेल्या खटल्यांच्या बाबतीत प्रस्तुत अधिकाराचा आश्रय घेता येणार नाही.

Article 14

1. Everyone has the right to seek and to enjoy in other countries asylum from persecution.
2. This right may not be invoked in the case of prosecutions genuinely arising from non political crimes or from acts contrary to the purposes and principles of the United Nations.

कलम १५

- (१) प्रत्येकास राष्ट्रीयत्व मिळण्याचा अधिकार आहे.

- (२) कोणाचेहि राष्ट्रीयत्व स्वच्छंदतः हिरावून घेतले जाता कामा नये. तसेच कोणासही आपले राष्ट्रीयत्व बदलण्याचा अधिकार नाकारता कामा नये.

Article 15

1. Everyone has the right to a nationality.
2. No one shall be arbitrarily deprived of his nationality nor denied the right to change his nationality.

कलम १६

- (१) वयात आलेल्या पुरुषांना व स्त्रियांना वंश, राष्ट्रीयत्व अथवा धर्म यांचे कोणतेही बंधन, कोणतेही निर्बंध न ठेवता विवाह करण्याचा व कौटुंबिक जीवन जगण्याचा अधिकार आहे. विवाहाच्या संबंधात वैवाहिक जीवन चालू असताना आणि विवाह विच्छेदनाच्यावेळी त्यांना समान अधिकार मिळण्याचा अधिकार आहे.
- (२) नियोजित जोडीदारांनी स्वेच्छेने व पूर्ण संमती दिली असेल तरच विवाह करावा.
- (३) कुटुंब हे समाजाचा एक स्वाभाविक व मूलभूत सामूहिक घटक आहे व त्यास समाजाकडून आणि शासनाकडून संरक्षण मिळण्याचा हक्क आहे.

Article 16

1. Men and women of full age, without any limitation due to race, nationality or religion, have the right to marry and to found a family. They are entitled to equal rights as to marriage, during marriage and at its dissolution.
2. Marriage shall be entered into only with the free and full consent of the intending spouses.
3. The family is the natural and fundamental group unit of society and is entitled to protection by society and the State.

कलम १७

- (१) प्रत्येकास एकट्याच्या नावावर तसेच इतरांबरोबर मालमत्ता धारण करण्याचा अधिकार आहे.
- (२) कोणाचीही मालमत्ता स्वच्छंदतः हिराऊन घेतली जाता कामा नये.

Article 17

1. Everyone has the right to own property alone as well as in association with others.
2. No one shall be arbitrarily deprived of his property.

कलम १८

प्रत्येकास विचार स्वातंत्र्य, आपल्या सदसदविवेकबुद्धी नुसार वागण्याचे स्वातंत्र्य असण्याचा अधिकार आहे. या अधिकारात स्वतःचा धर्म अथवा श्रध्दा बदलण्याच्या स्वातंत्र्याचा आणि एकट्याने इतरांसह सामुदायिकरीत्या आपला धर्म अथवा श्रध्दा, शिकवणुकीत, व्यवहारात उपासनेत व आचरणात जाहीररीतीने अथवा खासगीरीतीने व्यक्त करण्याच्या स्वातंत्र्याचा समावेश होतो.

Article 18

Everyone has the right to freedom of thought, conscience and religion; this right includes freedom to change his religion or belief, and freedom, either alone or in community with others and in public or private, to manifest his religion or belief in teaching, practice, worship and observance.

कलम १९

प्रत्येकास मतस्वातंत्र्य व भाषणस्वातंत्र्य असण्याचा अधिकार आहे. या अधिकारात कोणतीही ढवळाढवळ न होता व मत बाळगण्याच्या स्वातंत्र्याचा, तसेच कोणत्याही माध्यमातून व सीमांचा विचार न करता माहिती व विचार ग्रहण करण्याचा प्रयत्न करणे, ती मिळविणे व इतरांना ती देणे यासंबंधीच्या स्वातंत्र्याचा समावेश होतो.

Article 19

Everyone has the right to freedom of opinion and expression; this right includes freedom to hold opinions without interference and to seek, receive and impart information and ideas through any media and regardless of frontiers.

कलम २०

- (१) प्रत्येकास शांततापूर्ण सभा स्वातंत्र्य व संघटना करण्याचा अधिकार आहे.
- (२) कोणावरही कोणत्याही संघटनेचा सभासद होण्याची सक्ती असता कामा नये.

Article 20

1. Everyone has the right to freedom of peaceful assembly and association.
2. No one may be compelled to belong to an association.

कलम २१

- (१) प्रत्येकास आपण स्वतः अथवा आपल्या इच्छेनुरूप निवडलेल्या आपल्या प्रतिनिधीमार्फत आपल्या देशाच्या शासनात भाग घेण्याचा अधिकार आहे.

- (२) प्रत्येकास आपल्या देशाच्या शासकीय सेवेत प्रवेश घेण्याचा समान अधिकार आहे.
- (३) जनतेची इच्छा ही शासकीय प्राधिकारांचा पाया असली पाहिजे. जनतेची ही इच्छा व समान व सार्वत्रिक मतदानाच्या अधिकारावर आधारलेल्या नियतकालिक व खऱ्याखऱ्या निवडणुकांद्वारे व्यक्त झाली पाहिजे व या निवडणुका गुप्त मतदान पध्दतीने अथवा त्यासारख्याचा निर्बंधरहित पध्दतीने घेतल्या पाहिजेत.

Article 21

1. Everyone has the right to take part in the government of his country, directly or through freely chosen representatives.
2. Everyone has the right to equal access to public service in his country.
3. The will of the people shall be the basis of the authority of government; this will shall be expressed in periodic and genuine elections which shall be by universal and equal suffrage and shall be held by secret vote or by equivalent free voting procedures.

कलम २२

प्रत्येकास समाजाचा एक घटक या नात्याने सामाजिक सुरक्षितता प्राप्त करून घेण्याचा अधिकार आहे आणि राष्ट्रीय प्रयत्न व आंतरराष्ट्रीय सहकार्य यांच्याद्वारे व प्रत्येक राष्ट्राच्या व्यवस्थेनुसार व साधनसंमतीनुसार आपल्या प्रतिष्ठेस व आपल्या व्यक्तिमत्त्वाच्या मुक्त विकासासाठी अनिवार्य असलेले आर्थिक, सामाजिक व सांस्कृतिक अधिकार संपादन करण्याचा हक्क आहे.

Article 22

Everyone, as a member of society, has the right to social security and is entitled to realization, through national effort and international co-operation and in accordance with the organization and resources of each State, of the economic, social and cultural rights indispensable for his dignity and the free development of his personality.

कलम २३

- (१) प्रत्येकास काम मिळण्याचा, आपल्या इच्छेनुरूप काम निवडण्याचा, कामाच्या न्याय्य व अनुकूल शर्तीचा फायदा मिळण्याचा व बेकारीपासून संरक्षण मिळण्याचा अधिकार आहे.
- (२) कोणत्याही प्रकारे भेदभाव न करता प्रत्येकास समान कामाबद्दल समान वेतन मिळण्याचा अधिकार आहे.

- (३) काम करणाऱ्या प्रत्येक व्यक्तीस स्वतःला व आपल्या कुटुंबाला मानवी प्रतिष्ठेस साजेसे जीवन ज्या योगे जगता येईल असे न्याय्य व योग्य पारिश्रमिक व जरूर लागल्यास त्याशिवाय सामाजिक संरक्षणाची इतर साधने मिळण्याचा अधिकार आहे.
- (४) प्रत्येकास आपल्या हितसंबंधांच्या संरक्षणार्थ संघ स्थापन करण्याचा व त्यांचा सदस्य होण्याचा अधिकार आहे.

Article 23

1. Everyone has the right to work, to free choice of employment, to just and favourable conditions of work and to protection against unemployment.
2. Everyone, without any discrimination, has the right to equal pay for equal work.
3. Everyone who works has the right to just and favourable remuneration ensuring for himself and his family an existence worthy of human dignity, and supplemented, if necessary, by other means of social protection.
4. Everyone has the right to form and to join trade unions for the protection of his interests.

कलम २४

वाजवी मर्यादा असलेले कामाचे तास व ठराविक मुदतीने पगारी सुट्ट्या धरून प्रत्येकास विश्रांती व आराम मिळण्याचा अधिकार आहे.

Article 24

Everyone has the right to rest and leisure, including reasonable limitation of working hours and periodic holidays with pay.

कलम २५

- (१) प्रत्येकास स्वतःचे व आपल्या कुटुंबियांचे आरोग्य व स्वास्थ्य यांच्या दृष्टीने समुचित राहणीमान राखण्याचा अधिकार आहे. यामध्ये अन्न, वस्त्र, निवारा, वैद्यकीय मदत व आवश्यक सामाजिक सोई या गोष्टींचा अंतर्भाव होतो. त्याचप्रमाणे बेकारी, आजारपण, अपंगता वैधव्य किंवा वार्धक्य यामुळे किंवा त्याच्या आवाक्याबाहेरील परिस्थितीमुळे उदरनिर्वाहाचे दुसरे साधन उपलब्ध नसल्यास सुरक्षितता मिळण्याचा अधिकार आहे.
- (२) माता व मुले यांना विशेष देखरेख व मदत मिळण्याचा हक्क आहे. सर्व मुलांना मग ती औरस असोत किंवा अनौरस असोत, सारखेच सामाजिक संरक्षण मिळाले पाहिजे.

Article 25

1. Everyone has the right to a standard of living adequate for the health and well-being of himself and of his family, including food, clothing, housing and medical care and necessary social services, and the right to security in the event of unemployment, sickness, disability, widowhood, old age or other lack of livelihood in circumstances beyond his control.
2. Motherhood and childhood are entitled to special care and assistance. All children, whether born in or out of wedlock, shall enjoy the same social protection.

कलम २६

- (१) प्रत्येकास शिक्षण मिळण्याचा अधिकार आहे. निदान प्राथमिक व मूलावस्थेतील शिक्षण मोफत असले पाहिजे. माध्यमिक शिक्षण सक्तीचे असले पाहिजे. तांत्रिक व व्यावसायिक शिक्षण सर्वसाधारणपणे उपलब्ध करून देण्यात आले पाहिजे आणि उच्च शिक्षण गुणवत्तेप्रमाणे सर्वाना सारखेच उपलब्ध असले पाहिजे.

- (२) ज्यायोगे मानवी व्यक्तिमत्त्वाचा संपूर्ण विकास साधेल व मानवी अधिकार आणि मूलभूत स्वातंत्र्य याविषयीची आदरभावाना दृढ होईल अशी शिक्षणाची दिशा असली पाहिजे. तसेच शिक्षणाने सर्व राष्ट्रांमध्ये आणि वांशिक किंवा धार्मिक गटांमध्ये सलोखा, सहिष्णुता व मैत्री वृद्धिंगत झाली पाहिजे. शिवाय त्यायोगे शांतता राखण्यासंबंधीच्या संयुक्त राष्ट्रांच्या कार्यास चालना मिळाली पाहिजे.
- (३) आपल्या मुलांना कोणत्या प्रकारचे शिक्षण देण्यात यावे हे ठरविण्याचा पूर्वाधिकार मातापित्यांना आहे.

Article 26

1. Everyone has the right to education. Education shall be free, at least in the elementary and fundamental stages. Elementary education shall be compulsory. Technical and professional education shall be made generally available and higher education shall be equally accessible to all on the basis of merit.
2. Education shall be directed to the full development of the human personality and to the strengthening of respect for human rights and fundamental freedoms. It shall promote understanding, tolerance and friendship among all nations, racial or religious groups,

and shall further the activities of the United Nations for the maintenance of peace.

3. Parents have a prior right to choose the kind of education that shall be given to their children.

कलम २७

- (१) प्रत्येकास समाजातील सांस्कृतिक जीवनात मोकळेपणाने भाग घेण्याचा, कलांचा आनंद उपभोगण्याचा आणि वैज्ञानिक प्रगती व तिच्यापासून मिळणारे फायदे यांत सहभागी होण्याचा अधिकार आहे.
- (२) आपण निर्माण केलेल्या कोणत्याही वैज्ञानिक, साहित्यिक किंवा कलात्मक कृतीपासून निष्पन्न होणाऱ्या नैतिक व भौतिक हितसंबंधांना संरक्षण मिळण्याचा प्रत्येकास अधिकार आहे.

Article 27

1. Everyone has the right freely to participate in the cultural life of the community, to enjoy the arts and to share in scientific advancement and its benefits.
2. Everyone has the right to the protection of the moral and material interests resulting from any scientific, literary or artistic production of which he is the author.

कलम २८

ह्या जाहीरनाम्यात ग्रंथित केलेले अधिकार व स्वातंत्र्य पूर्णपणे साध्य करता येतील अशा सामाजिक व आंतरराष्ट्रीय व्यवस्थेचा प्रत्येकास हक्क आहे.

Article 28

Everyone is entitled to a social and international order in which the rights and freedoms set forth in this Declaration can be fully realized.

कलम २९

- (१) समाजामध्येच आपल्या व्यक्तिमत्त्वाचा विकास पूर्णपणे व निर्वेधपणे करता येत असल्यामुळे प्रत्येक व्यक्तीची समाजाप्रत काही कर्तव्ये असतात.
- (२) आपले अधिकार व स्वातंत्र्य यांचा उपभोग घेताना इतरांचे अधिकार व स्वातंत्र्य यास योग्य मान्यता मिळावी व त्यांचा योग्य तो आदर राखला जावा आणि लोकशाही समाज व्यवस्थेत नीतिमत्ता, सार्वजनिक सुव्यवस्था व सर्वसाधारण लोकांचे कल्याण यासंबंधातील न्याय्य अशा आवश्यक गोष्टी पूर्ण केल्या जाव्यात या आणि केवळ याच कारणासाठी कायद्याने ज्या मर्यादा घालून दिल्या असतील त्याच मर्यादांच्या अधीन प्रत्येक व्यक्तीस राहावे लागेल.
- (३) संयुक्त राष्ट्रांचे उद्देश व तत्त्वे यांच्याशी विरोधी ठरेल अशा रीतीने ह्या अधिकारांचा स्वातंत्र्याचा कोणत्याहि स्थितीत वापर करता कामा नये.

Article 29

1. Everyone has duties to the community in which alone the free and full development of his personality is possible.
2. In the exercise of his rights and freedoms, everyone shall be subject only to such limitations as are determined by law solely for the purpose of securing due recognition and respect for the rights and freedoms of others and of meeting the just requirements of morality, public order and the general welfare in a democratic society.
3. These rights and freedoms may in no case be exercised contrary to the purposes and principles of the United Nations.

कलम ३०

ह्या जाहीरनाम्यात ग्रंथित केलेल्या अधिकारांपैकी कोणतेही अधिकार व स्वातंत्र्य नष्ट करण्याच्या उद्देशाने कोणतीही हालचाल करण्याचा किंवा कोणतेही कृत्य करण्याचा अधिकार कोणत्याही राष्ट्रास, गटास किंवा व्यक्तीस आहे असे ध्वनित होईल अशा रीतीने ह्या जाहीरनाम्यातील कोणत्याही मजकुराचा अर्थ लावता कामा नये.

Article 30

Nothing in this Declaration may be interpreted as implying for any State, group or person any right to engage in any activity or to perform any act aimed at the destruction of any of the rights and freedoms set forth herein.

इलनोर रुझवेल्ट

यांचे

मानवी अधिकारांविषयी मत

“जागतिक मानवाधिकाराची सुरुवात हि कोणापासून, कोठून व कशी झाली? आज जगाच्या कोणत्याही कानाकोपऱ्यात मानवाधिकारांची संकल्पना व महत्त्व पोहचलेले नाही अशी एकही जागा पहावयास मिळणार नाही. शेती व्यवसाय, कारखाना, शाळा-महाविद्यालय असो, अशा सर्व ठिकाणी आजकाल मानवाधिकाराचे महत्त्व पोहचलेले दिसून येते.

प्रत्येक व्यक्ती मग ती स्त्री, पुरुष अगर बालक असो, जो पर्यंत त्यांना त्यांच्या मानवी अधिकारांची कल्पना व महत्त्व प्राप्त होत नाही, तो पर्यंत त्यांचे मानवी अधिकार हे व्यर्थ समजले जातील.”

इलनोर रुझवेल्ट

अध्यक्ष

मानव अधिकारांचा जाहिरनामा मसुदा समिती

Eleanor Roosevelt on Human Rights

“Where, after all, do universal human rights begin? In small places, close to home – so close and so small that they cannot be seen on any maps of the world. Yet they are the world of the individual person; the neighbourhood he lives in; the school or college he attends; the factory, farm or office where he works. Such are the places where every man, woman and child seeks equal justice, equal opportunity, equal dignity without discrimination. Unless these rights have meaning there, they have little meaning anywhere. Without concerned citizen action to uphold them close to home, we shall look in vain for progress in the larger world.”

Eleanor Roosevelt
(Chairman of UDHR Drafting Committee)

विद्यापीठ गीत

ज्ञान बनो कर्मशील, कर्म ज्ञानवान

पुण्यभमी दे आम्हा ऊरुवर वंदान
ज्ञान बनो कर्मशील, कर्म ज्ञानवान

जातिभेद, धर्मभेद, वंशभेद इत
सगळ सगळ कंठांनुनि हाच एक सूत्र
करुणेश्या चरणांशी तल हो शिक्षण

मानुषकी धमनि अर्थ ज्ञानातों
अभनिष्ठा हे पवित्र तीर्थ मानतों
हरांनुनि समतेचा निर्भय अभिमान

सेवेतच पुक्ती ही मंगल शिक्षा
व्यामाखन जायति ही संख्यपरीक्षा
हे विश्वनि पर अमुने मंत्र हा महात

मंगेश ५/३/२०२०

DRAFTING COMMITTEE OF UDHR

Chairman of Drafting Committee

Eleanor Roosevelt

Chairman of Working Committee

John P. Humphrey

Members

Dr. Peng-chun Chang

Rene Casin

Dr. Charles Malik

Charles Dukes

William Hodgson

Hernan Santa Cruz

Alexabdre Bogomolov

THE DRAFTERS OF THE UNIVERSAL DECLARATION OF HUMAN RIGHTS

Eleanor Roosevelt
(US)

John P. Humphrey
(Canada)

Dr. Peng-chun Chang
(China)

Rene Casin
(France)

Dr. Charles Malik
(Lebanon)

Charles Dukes
(United Kingdom)

William Hodgson
(Australia)

Hernan Santa Cruz
(Chile)

Alexabdre Bogomolov
(USSR)

**This Declaration is
Reprinted to distribute amongst
the various sections of
the University**

2015

**Human Rights Education Programme
Savitribai Phule Pune University**

Printed at :
Savitribai Phule Pune University Press
Ganeshkhind Pune - 411007

